

התורה והתורה

יהדות מתוך הזדהות

פרשיות בהעלותך - שלח | גיליון מס 4 | סיון תשפ"ג

כל התורה סיפור אחד:

סיפור של אהבה

מבט כללי על פרשיות השבוע והשתלבותם כחלק מהסיפור הגדול של התורה

במדרש (ב"ר ג, ה):

'ויאמר אלוקים יהי אור אמר רבי סימון ה' פעמים כתיב כאן אורה כנגד חמשה חומשי תורה ויאמר אלהים יהי אור כנגד ספר בראשית וכו' ויבדל אלהים בין האור ובין החשך כנגד ספר במדבר שהוא מבדיל בין יוצאי מצרים לבאי הארץ.'

מעלה. מגביהים את הרף. אפילו חטא המרגלים שהיה קו שבר סופני, לא עצר את ההתקדמות של 'עם ישראל', יוצרים מיד משמעות חדשה לייסוד: הדור הנוכחי אבד, זה לא מתאים לו, אז הדור הבא ייכנס ויירש את הארץ. לפי זה גם תקופת החושך אינה תקופה אבודה אלא למעשה היא תקופת התעלות לא פחות מימי האור, אלא שבסגנון המיוחד והקשה שלה. תקופת הקושי מתארות בפרשת עקב במילים 'למען ענותך לנסותך' (דברים ח).

חטא המרגלים היה החמור מכל והוא הצביע על הבעיה היסודית, למרות שכל האנשים היוצאים ממצרים וראו את קריעת ים סוף ואת מעמד הר סיני, עדיין היתה להם אי הבנה קריטית, אולי הפרעה אישית בשל היותם פליטי שואת מצרים, ואולי מפני שהכל היה חדש עבורם, הם לא היו מסוגלים להאמין שה' אלוקי השמים והארץ אוהב אותם מתעניין בהם, דואג להם וחפץ להיטיב עמם, הם סבלו מחוסר אמון במי שחפץ לתת להם. היתה בהם חשדנות עד כדי יצירת הקונספירציה המדהימה: 'ותרגנו באהליכם ותאמרו בשנאת ידוד אתנו הוציאנו מארץ מצרים לתת אותנו ביד האמרי להשמידנו' (דברים א, כז). דווקא את מתנת ארץ ישראל שמהווה את שיא פסגת האהבה של הקב"ה לעמו, הם מסוגלים לזהות כהיפך הגמור. זוהי כבר בעיה פתולוגית שאין לה מרפא. אפשר להשקיע בבניית אהבה, אבל כשאדם סובל מחוסר אמון הוא יזהה הכל כצעדים מכוונים נגדו. ולזה אין פתרון. יהודים געוואלד! האמינו בטוב, תנו אמון בעצמכם, הקב"ה רוצה להיטיב עמנו.

אם לא קיים אמון, הפתרון היחיד הוא להחליף את העם, ככתוב (יד, כט-לא) 'במדבר הזה יפלו פגריכם וכל פקדיכם לכל מספרכם מן עשרים שנה ומעלה אשר הלינתם עלי. אם אתם תבאו אל הארץ אשר נשאתי את ידי לשכן אתכם בה כי אם כלב בן יפנה ויהושע בן נון. וטפכם אשר אמרתם לבז יהיה והביאתי אתם וידעו את הארץ אשר מאסתם בה.'

מדרש חז"ל זה משקף את השבר העמוק שקיים בספר במדבר שמצריך להבדיל בין יוצאי מצרים שהם 'חושך' לבין באי הארץ שהם 'אור', קו השבר המבדיל עובר לכאורה בפרשת חוקת בו מתחילים להתעסק בבאי הארץ אחר שתמו מתי מדבר.

אך גם בחצי הראשון של ספר במדבר החצי של יוצאי מצרים, יש בו את הבקיעה של 'ויהי בנסוע', שלדעה אחת בחז"ל נחשב כספר נוסף מספרי התורה, ובכך מבקיע את ספר במדבר לשלשה ספרים. זהו שבר עמוק בין תקופת האור לתקופה האפילה, תחילת הספר עוסק בתקופה נשגבת שהשבטים חונים כדגלים סביב לאוהל מועד, אך אחרי ויהי בנסוע מתחילים הפורענויות, מתאוננים, קברות התאוה, מעשה מרים, ואז השיא, מעשה מרגלים, ושוב קורח, והמתלוננים. בפשטות הכל החל בגלל הנסיעה, כל עוד ישבו בהר ה' היו סביב לאוהל מועד בפיסגת הקדושה, ומשעה שהחלה הנסיעה התחילו הצרות.

המסעות משמעותן התקדמות למדריגות חדשות, נסיונות במידת הבטחון שמצרפים ובונים קומות רוחניות, כל חניה גילתה בפניהם אופקים חדשים של מדריגה חדשה שעד כה כלל לא היתה להם השגה בה, כל מסע היה אפוא מאמץ מחודש להתעלות במדריגה. השגת המדריגות כרוכה בקטרוגים ובסכנת נפילה, זה למעלה מהמקום המוכר לנו. הנסיעה משמעותה סילוק השכינה, ובהעלות הענן מעל האוהל, לכמה רגעים האם עוזבת את הידים, צריך לפסוע לבד, ואז פוסעים, ולפעמים נופלים.

עם זאת, הכלל הוא שהתורה אינה מכירה בנסיגות, בתחרויות נוער כשלא מצליחים מורידים את הרף, אבל עם ישראל כל הזמן מתקדם. לכל אורך הדרך יש רק התקדמות, אם קורים נפילות מגיע מיד עונש, אך לאחר מכן לא חוזרים למקום הקודם, אלא ממשיכים לעלות הלאה, כלומר היתה הזדמנות לרכוש את הדרגה הגבוהה על ידי עמידה בניסיון, אך משלא עמדו בו, הם רכשו והפנימו אותה על ידי העונש. ומתקדמים הלאה מעלה

ויבינו במקרא

הערות ורעיונות כפרשיות השבוע

בהעלותך:

"ויאמר משה שש מאות אלף רגלי העם אשר אנכי בקרב ואתה אמרת בשר אתן להם ואכלו חדש ימים. הצאן ובקר ישחט להם ומצא להם אם את כל דגי הים יאסף להם ומצא להם". (במדבר יא, כא)

מי יאכילנו בשר - בדרך הדרוש יש לומר שביקשו תושבע"פ, דאיתא בגמרא לגבי דברי חכמים (עירובין כא, ב) 'כל ההוגה בהן טועם טעם בשר'. ובזה מבואר הקשר בין פרשת הבשר לפרשת שבעים הזקנים שאז אצל משה מן הרוח אשר עליו, להשיג חכמה בלבם. ואפשר בזה מדוייק לשונם שאמרו מי יאכילנו בשר, שהמן היה בזכות משה, דמשה היה איש האלוקים בחינת תושב"כ, ואמרו מי יאכילנו בשר, והוא אמר 'מאין לי בשר', בשר דייקא אין לו אבל 'לחם' היה לו לתת להם, אחר שמשה בחינת תושב"כ היה המנהיג ואינו שייך לבחינת תושבע"פ.

ובאותה שעה התחיל להתגלות העניין של 'משה מת ויהושע מכניס', כפי שנבאו אלדד ומידד כדאיתא ברש"י, והיינו התחלה של התנוצצות תורת ארץ ישראל 'פני יהושע כפני לבנה' שזה התחלה של תושבע"פ, ובארץ ישראל הותר להם בשר תאוה. ובמדבר הותר להם רק שלמים, או עופות דהינו שליו. והיתה טענתם בלתי אל המן עיננו שהוא בחינת תורה שבכתב, לחם מן השמים. ואפשר דהוא מה שאמר משה הצאן ובקר ישחט להם, דהיינו שהרי יוצרך להישחט באוהל מועד, 'ומצא להם' ששוב יהיה לזה קדושת קדשים, והוא שוב כמו לחם מן השמים, אבל הם רצו בשר חולין, ואיך יספק להם תאוותם, ועל זה נמצאת העצה של שליו שהוא בשר חולין והותר להם במדבר בלי להביאו אל אוהל מועד.

עוד נראה שאמר דרך תלונה על ישראל שבאים בעלילה, שבתחילה אמרו מי יאכילנו בשר, ואחר כך אמרו זכרנו את הדגה, שאם יביא להם בשר יאמרו זכרנו את הדגה, ואם יביא דגים יאמרו מי יאכילנו בשר. ועל זה אמר הצאן ובקר ישחט ומצא, כי אז ירצו דגים, ואם את כל דגי הים יאסף אזי ירצו בשר. ולא קצרה יד ה' גם לזה, שהזמין להם הקב"ה את השליו שהיה בהם שני הדברים, שהיה גם בשר, אבל היה מן הים ונמצא שהתקיים בהם גם בשר וגם דגים.

עיין רש"י במה שנחלקו התנאים אם היה זה פגם בדיבורו של מרע"ה כלפי שמיא. אכן עדיין צריך להבין כל המשא ומתן, לו יהי שהמתווכח לא היה משה אלא אדם חסר אמונה, הרי גם מצד עצם הכרת המציאות אין כל מקום לתמיהה כזו, שהרי כל מציאותם יום יום היה על ידי ניסים, ומאין היה לו לתת להם לחם בכל יום, וכי המים לא באו להם בנס, ואפשר כשם שירד מן מן השמים ירד להם בשר מן השמים (ועיין בגמרא בסוגיא דאדה"ר היו מלאה"ש צולין לו בשר, ואין יורד מן השמים דבר טמא). או באיזה אופן ניסי אחר, שייברא להם צאן ובקר לאלפים ולרבבות. ואטו אדון הנביאים יהיה לו ספק בכוחו של השי"ת.

ועיין ב'אור החיים', שאין הקב"ה עושה ניסים בכדי להזיק לישראל. ועל דרך זה יתכן עוד שכיון שלא היה בזה צורך אמיתי לא היה ראוי שיעשה להם ניסים לספק תלונותיהם. ועל זה תמה מרע"ה שאינו רואה שתהיה אפשרות בדרך הטבע לספק בשר לשש מאות אלף למשך חודש ימים. אך על זה היה תשובת אליו כי גם בזה יד ה' לא תקצר לזמן בדרכי הטבע כרצונו. וכמו שכתוב - **ויאמר ה' אל משה היד ה' תקצר, עתה תראה היקרך דברי אם לא.** ואכן בסופו של דבר הגיעו שלווים מן הים שהוא תופעה בדרך הטבע בלי נס. כי יד ה' לא תקצר לפעול גם בתוך דרכי הטבע כרצונו.

תהיה הנהגתה במערכת הידידות, ובסופו של דבר מתאר את יופי תפארת המעלות אשר יהיו בבית המשותף, וכנגד זה את החורבן שיתהווה אם תתקלקל הידידות ותיפגם הברית.

ודעת לנבון נקל שכאשר נשאל, כאשר הדוד דואג לכל צרכי הרעיה בביתם המשותף האם זהו 'שכר' או 'תמורה' להנהגתה המסורה של הרעיה, פשיטא שלא, הלא אין זה אלא מצב טבעי שכל אחד נותן את חלקו בבניין הידידות, וכשהרעיה מקיימת את תפקידה כיאיות [מקיימת את כל המצוות], אף הדוד מקיים

שלה: [בבענין 'רות']

(טו, ב) דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם כי תבאו אל ארץ מושבותיכם אשר אני נתן לכם: (ג) ועשיתם
אשה ליהוד עלה או זבח לפלא נדר או בנדבה או במעדיכם לעשות רים נוחח ליהוד מן הבקר או מן הצאן:
(ד) והקריב המקריב קרבנו ליהוד מנחה סלת עשרון בלול ברבעית ההין שמן: (ה) ויין לנסך רביעית ההין
תעשה על העלה או לזבח לפכש האחר:

ועפ"י המבואר יש לומר עוד שזו הרחבה של מצוות נסכים, שכיון שקרבו נסכים בהכרח לומר שירה.

והנה אמרו חז"ל (ברכות ז, ב) 'למה נקרא שמה רות שיצא ממנה דוד שריווהו להקב"ה בשירות ותשבחות', ולכאורה יפלא שהוא דרש רחוק, וכבר היה יותר מתאים לקרות שמה 'שבעה', שיצא ממנה דוד 'שהשביעו' להקב"ה בשירות ותשבחות. אולם לפי המבואר א"ש שאכן 'ריווהו' דווקא, שדוד היה נעים זמירות ואמר שירות ותשבחות, עניינו הוא שירה שנאמרת על היין, והוא מה שאמרו בגמרא (יומא עו.) 'כוסי רויה, אמר אביי שמע מינה כסא דדוד לעלמא דאתי מאתן ועשרין וחד לוגא מחזיק שנאמר כוסי רויה רויה בגימטריא הכי'. כלומר שזה עניינו של דוד לרוות את השכינה בשירה הנאמרת על היין.

נחלקו בגמרא (זבחים קיא.) ובספרי אם קרבו נסכים במדבר, ולכאורה צריך ביאור מה שייכות נסכים לביאת הארץ. אלא הביאור הוא שאמרו בגמרא אין אומרים שירה אלא היין, ואכן כמו שכתב הרמב"ם (תמידין ומוספין פ"ו) 'ובשעת הניסוך אומרים הלויים השיר'. כלומר שענין הנסכים הוא אותו ביטוי של נעימות בסעודת מלכות כמו שירה, והוא ביטוי של ידידות וקרוב דעת, כמאמר גדולה לגימה. ובחינת ידידות זו שבין ישראל לאביהם שבשמים, עיקר תוקפה הוא רק בבואם לארץ ישראל ולא בעת נדודיהם במדבר.

ועל פי יסוד זה יש ליישב גם מה שתמה מו"ר הגר"ל מינצברג על שירת הלויים, איך יתכן שדבר מרכזי כל כך לא נלמד אלא מדרשה כדאיתא בערכין. ותירץ הוא ז"ל שזו הרחבה של מצוות חצוצרות שע"י הכהנים.

עיון תפילה

ביאורים בסידור התפילה

המקור להזכרת ה' כאלוקי האבות בפתיחת התפילה

הזכרת 'אלוקי אברהם אלוקי יצחק ואלוקי יעקב' בפתיחת התפילה נלמדת כאמור מן הפסוק במחזה הסנה, בפסוקים בהם לימד הקב"ה בעצמו את משה להודיע לבני ישראל מה הוא שמו, וכיצד נכון לפנות אליו: (שמות ג, טו) 'ויאמר עוד אלהים אל משה כה תאמר אל בני ישראל ה' אלוקי אבותיכם אלוקי אברהם אלוקי יצחק ואלוקי יעקב שלחני אליכם, זה שמי לעולם וזה זכרי לדור דור'.

כך מובא בראשונים (רמב"ן ורבינו בחיי שמות שם, אבודרהם תפילת י"ח, דרשות רבינו יונה פרשת פקודי), אך למעשה הדבר כבר מפורש במכילתא: (פרשת בא פרשה טז) 'ומנין שאומרים ברוך אתה ה' אלהינו ואלהי אבותינו אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב שנאמר, ויאמר עוד אלהים אל משה כה תאמר אל בני ישראל וגו'.

אולם בגמרא מבוואר מקור נוסף להזכרת האבות בתפילה (מגילה יז, ב, וכן בר"ה לב, א): 'דתניא שמעון הפקולי הסדיר שמונה עשרה ברכות לפני רבן גמליאל על הסדר ביבנה אמר רבי יוחנן ואמרי לה במתניתא תנא מאה ועשרים זקנים ובהם כמה נביאים תיקנו שמונה עשרה ברכות על הסדר תנו רבנן **מנין שאומרים אבות שנאמר הבו לה בני אלים**, ומנין שאומרים גבורות שנאמר הבו לה כבוד ועוז, ומנין שאומרים קדושות שנאמר הבו לה כבוד שמו השתחוה לה בהדרת קודש'. רש"י (ראש השנה לב, א) מפרש: 'בני אלים - לישנא דתקיפי, כמו ואת אילי הארץ לקח (יחזקאל יז). הבו לה' - הזכירו לפניו האיתנים'.

הפסוק ממנו למדו זאת (כט, א): 'מזמור לדוד הבו לה בני אלים, הבו לה כבוד ועז. הבו לה כבוד שמו, השתחוה לה בהדרת קודש', הנו מקביל לפסוק תואם כמעט לגמרי במזמור 'שירו לה שיר חדש' (תהילים צו, ז-ח): 'הבו לה משפחות עמים, הבו לה כבוד ועז. הבו לה כבוד שמו, שאו מנחה ובאו לחצרותיו'. אם במזמור 'שירו לה שיר חדש', המתייחס לכל באי עולם קורא המשורר: 'הבו לה משפחות עמים', אזי ב'מזמור לדוד הבו לה' הפונה רק לישראל אומר להם: 'הבו לה בני אלים'. כלומר תעניקו לה את הכבוד בכך שאתם עומדים לפני כבני האבות האילים התקיפים בצדקתם. יתכן שמכך למדו חכמים לדרוש את דרשתם 'מכאן שאומרים אבות'.

טבעי להיות יהודי

פרקים ביסודות היהדות: פרק ד - התבוננות בתיאום המופלא בתוך חלקי הבריאה

בתהליכים ארוכים ככל שיהיו. יתבונן נא אדם רגע באחד מהנבראים המצויים בסביבתו, ויחשוב האם תיתכן אפשרות אחת מני מיליארדי מיליארדים שכל זה הוא פרי התרחשויות אקראיות, היה כדור ועליו מים ואדמה, ותהליכים אקראיים יצרו חיים, תא חי ובו דנ"א ומיטוכונדריה וכרומוזומים, ועוד ועוד חלקים וחלקיקים, והחיים המשיכו להתפתח בשלבים וצורות שונות, ואלו ששרדו המשיכו את התהליך, עד שהתפתחו כאלו יצירות מופלאות שאין גבול לחכמה הטמונה בהם, וכל זה התרחש ללא שום רצון מכוון. איזה אדם בעל היגיון יהיה מוכן לקבל כאלה הנחות.

ההיגיון הבסיסי שלנו שולל זאת, כאנשים הפועלים על פי השכל אנו חשים שזה לא יתכן, הקביעות המדעיות הללו אינן מתיישבות על הלב ואינן פותרות את שאלת מקור הקיום. ההיגיון מחייב שישנו בורא לעולם, הפלאים מאלצים אותנו להסכים עם ההנחה שישנו בורא המופלא מבינתנו, אנו יודעים שהוא קיים גם אם איננו מבינים את מהותו. הכתיבות הגבוהות הפסבדו-מדעיות במקרים רבים אינן אלא מניפולציות חברתיות היוצרות רושם על הציבור, ומאלצות את הסביבה החברתית להסכים כאילו ישנה תשובה מדעית לחידת הקיום ומוצא החיים.

אין מגמתנו להתעמת עם דברי "מדענים" מסוג זה, גם נודה בכנות שאין לנו כלים וידע מספיק להוכיח דבר, אנו רק מציינים שאין לקבל דברים מסוג זה כעובדות מדעיות, כיון שתחום זה רווי במניפולציות, וצריך לקבל את הדברים בהסתייגות ובספקנות. אנו דנים בדברים מתוך גישה של שכל אנושי פשוט שעל פיו אנו חיים את חיינו. אין אנו באים להתווכח או להוכיח דבר, אנו באים רק לומר במה אנו מאמינים, מה אנו סבורים. אנו באים להציג את הגישה המקובלת ביהדות. מה הם הדברים שיהודי צריך לדעת כדי להיות יהודי.

נקודת המוצא שלנו תהיה אפוא מעתה, ישנו עולם נברא, עשיר ומסועף עד אינסוף, ומשכך ישנו בורא לעולם שהוא יצר כל זאת. מכח ההיסק אנו יודעים שאותו בורא הוא בהכרח, מציאות שאין דומה לה, בעל תבונה וידע שאינו גוף ואיננו חומר, אינו כלל מסוג הדברים שנבראו, שהרי הוא היוצר את הכל.

1 צריך לזכור שהמדענים הינם בני אנוש בעלי יצרים ואינטרסים, נכון שהמאמינים מונעים מעמדות קדומות, אולם עלינו לזכור שהדוגלים בכפירה גם הם פועלים מתוך דחף להיפטר ממגבלות הדת, אי לכך, אי אפשר להסתמך על חכמים ובעלי תארים שהם כביכול אובייקטיביים אלא צריך כל אחד לבחון את הדברים לגופם.

2 האדם אינו מנהל את חייו על פי ידיעות מדעיות, במיוחד ידיעות מדעיות שאין לאדם פשוט כלים להכיל אותם. אלא הוא מבסס את הליכותיו על פי היגיון אנושי פשוט וחשיבה רגילה ששווה לכל נפש, ישנם ידיעות מדעיות שהשכל הפשוט מקבל אותם, ואיתם הוא גם מנהל את החיים. שהרי האחריות והתפקיד האנושי ניתן לכלל האנושות והמדענים אינם אלא מיעוט זעיר.

כאמור, הדרך הראשית אל ידיעת ה', היא להתבונן על כלל המציאות, היקום וכל צבא השמים, הארץ וכל אשר בה, ומתוך כך להגיע למסקנה ולתובנה חיה על מציאות הא-ל. ידיעה זו מבוססת על ההיגיון הפשוט והחשיבה האנושית המקובלת. התבוננות פשוטה והיסק הגיוני בסיסי זה, לא אליו התכוונו גדולי הדורות אשר שללו את דרך ה'חקירה'.

דרך מקובלת לביסוס איתנות ההכרה בידיעת הא-ל, היא התבוננות בהכרח בכך שא-ל תבוני ברא את העולם, וזאת כאשר יתבונן האדם בפרטי הבריאה כיצד הם משתלבים בחכמה נפלאה שאין לה חקר. וככל שעולם המדע מתקדם ויודע יותר, עד שאין אדם בעולם שבכוחו להכיל את גדולת החכמה האלוהית, ההשתאות גוברת והולכת במימדים אינסופיים.

באופן מיוחד בולט תיאום זה במדעי החיים, הביולוגיה והצומח, וכמות החכמה והתיאום המורכב הטמונה בכל תא חי, ומערכות החיים שבכל בעל חי, ובבעלי החיים השונים והמשונים, ודרכי הישרדותם ומזונם. והחרקים והמעופפים, לאין סוף, במיליארדי מיליארדים של אופנים.

תורת האבולוציה שהגה דארווין נהגתה במטרה לפרוק את עול האמונה באלוקים, עולם המדע קיבל את תורתו כאמת מדעית. אולם ככל שהמדע מעמיק ומתרחב, כל אדם תבוני מבין שאין הבל גדול מזה, שכן גם אם יוכח שהמינים התפתחו זה מזה, דבר זה עצמו מוכיח על רצון אלוהי.

דוגמא מפורסמת היא התבוננות שטחית באיבר העין, כמה חכמה טמונה בו, כמה מנגנונים מופלאים לקליטת ראיית שחור לבן וראייה בצבע, כיווץ האישון באור והתרחבותו בחושך, קימור אופטימלי של העדשה, הכל בכדי ללכוד את המחזות הנחוצות לבעל חי. שכל השומע עומד נדהם ונפעם מכמות הפלאים והחכמה הגלומים רק באיבר אחד מני רבים. וכך בכל פיסת מציאות כשנתחיל לחקור אותה.

גולת הכותרת, התא האורגני החי, שהוא יצירת החיים הבסיסית וקיים במיליוניו בכל גוף, על ה'מיטוכונדריון' המפעיל אותו, הכרומוזומים ופלאי הדנ"א והרנ"א ואלפי המושגים החדשים הנלמדים בחכמה זו, היש חקר לחכמה הטמונה בעולם החיים, וככל שהמדע מתקדם מתברר יותר ויותר עומק החכמה הגלומה במציאות הנקראת 'חיים'. פיתוח נושא זה ימלא כרכים שלמים, ובמסגרת זו אנו נאלצים להסתפק בדוגמאות אלו להתרשם בחיצוניות מעוצם החכמה הגלומה בבריאה.

מול התעצמות תעמולת הכפירה

עם התפשטות תקשורת ההמונים, הציבור הרחב מתמודד מול תופעה של "מדענים" שדגלים ותפארתם הם על הכחשת מציאות הא ל ["אתאיסטים"], והם עוסקים בהפצה נמרצת של פרסומים כביכול "מדעיים", והעלאת תיאוריות שונות, ומנסים לשכנע בשפה גבוהה וכאילו מדעית ואובייקטיבית כיצד דברי הכפירה נובעים מההיגיון. אולם על אדם להתבונן ולחשוב בכנות, האם שכלו מוכן לקבל כאלו דברים, שפלאי הטבע והחיים המפעיעים במורכבותם העצומה נוצרו מאליהם

דיעות מעניינות ומאמרי מחקר בהיסטוריה ותולדות ישראל מנהגים, ספרים,

ההגיגון שמאחורי רמז הגימטריא: [לרגל פרשת שלח (ציצי"ת) ופרשת נשא (ימי נזירות)]

ברם, לכשנעמיק בעניין נמצא שינוי פתרון לחידה זו, אפילו הגימטריא שנראית כרמז רחוק וחסרת הסבר בדרך הפשט, גם היא מבוססת על הגיון פנימי שבדברים.

ההסבר לכך מופיע ב'בית אלוקים' להמבי"ט (שער התפילה - פרק ט"ו), וכן כתב בספר 'כתבי קבלה' לבעל התוספות יו"ט שנדפס לאחרונה (ירושלים תשסז) מאמר כ סוד הגימטריא. ראה גם בספר 'פליאות חכמה' לר' יהושע פאלק אבד"ק פאלטשאן (דרוהוביץ תרמ"ט) - שער סדר א"ב.

המפתח להבנת עניין הגימטריא נעוץ בהבנת משמעות סדר האותיות, שהרי מספרי הגימטריא מבוססים על סדר האותיות ש-א' הוא אחד ומשם עולה כסדר האותיות. ואם כן תחילה מוטל עלינו לפענח את סיבת סדר האותיות משום מה א' קודם לב'.

ההבנה המתבקשת היא שסדר האותיות נובע מתוקף הביטוי שבהם, והראיה היא מאות א' שהוא הראשון, משום שהיא האות הקלה ביותר לביטוי, ואינה אלא הגה כל דהו, ומכאן ואילך כל אות היא בעלת תוקף יותר חזק. ובשאר האותיות באמת אין הדברים מוחשים כל כך, כי אין חושינו כה עדינים ומפותחים להרגיש הבדלים דקים כאלו, ובנוסף לזה אין אנו מבטאים הרבה אותיות כהלכתן, שהרי אנו אומרים תי"ו דגושה כמו טי"ת, בי"ת רפויה כמו וי"ו, ושי"ן שמאלית ותי"ו רפויה כמו סמך. (ובהתבוננות ניתן להרגיש קצת באותיות קוף ריש ושי"ן שהם אותיות מאד מודגשות ומהדהדות.)

וממילא מובן שכלל שהאות יותר רחוקה מן האלף, תוקפה יותר עז וביטויה יותר בעל משקל. והוא מנפלאות לשון הקודש, צא ולמד עד היכן מגיעה קדושתה, שהרכבת המילים כוללת גם את החלק של תוקף האות וערכה המשקלי, וככל שבאים לבטא עניין יותר עז משתמשים באות יותר גבוהה בסדר האותיות.

בין אם נחוש את ההבדל ובין אם לאו, יש הוכחה שסדר האותיות מבוסס על עוצמת משמעותם. ההוכחה היא

כא,ט). ועוד רבים. נכנס 'יין' יצא 'סוד' (עירובין סה.).

אולם לכאורה כל העניין אינו מבוסס על ההגיגון, שהרי בפשטות כל עניין הגימטריא, הוא שנקבע יצוג למספרים על ידי האותיות באורח מקרי והסכמי בכדי לקצר את כתיבת המספרים, וקבעו שאות א' ייצג את המספר אחד וכן הלאה בסדר עולה, אך קשה להבין איזה משמעות מהותית יש לדבר, וכי משום כך המילה "אלה" יש בה משמעות של שלושים ושש, ו"יהיה" הם שלשים.

ואמנם זה כלל בהרבה מדרשות חז"ל, שעיקר הדין היה ידוע להם מהלכה מקובלת או מסברא, אלא מקובלים היו שדבר זה גם נדרש בתורה באופן כתיבת הפסוק או בייטור תיבה או אות, וכל שכן שכך הוא הדבר בסוג הדרשא של גימטריא. וכן כתב הרמב"ם בפירושו המשניות (נזיר פ"א) - ומניין 'יהיה' שלושים - - ודבר זה קבלה, אלא שהסמיכוהו לכך כעין סימן.

אולם עם זאת לכאורה עדיין עניין הגימטריא תמוה, היאך נחשבת הגימטריא כלל כרמז ודרשא, ולכאורה אפילו סימן אינו, והלא בחירת האותיות נובעת מצורך המשמעות של המילה, ואיך ניתן ללמוד דבר מחישוב הערך המספרי של האותיות, ומדוע נחשב שמרומז המספר בתיבות אלו שנכתב בו. וידוע שניתן למצוא גימטריא לכל מילה מכל מה שנרצה. כיום יש גם תוכנות שמוצאות בן רגע מאות גימטריאות לכל מילה שנכתוב על המסך. לכל מילה המקודשת ביותר יכולה להימצא גימטריא לעומת זאת של מילה המורה על דברים שפלים וטמאים, האם משום כך יש ח"ו קשר בין המילים. וכמו שטוען האבן עזרא (בראשית יד, יד) 'כי אין הכתוב מדבר בגימטריא, כי יכול יוכל הרוצה להוציא כל שם לטוב ולרע'. ואין צורך להאריך בתמיהות, כי לכאורה אין לסוג רמז זה כל אחיזה בהגיגון.

כל הדרשות לסוגיהן בנויות על יסודי תורת הדייקנות, משום שהתורה נכתבה בדיוק אלוקי מופלא מושלם בתכלית, ולכן אף זיז כל דהו, הוא בעל משמעות. אולם בנוגע לגימטריא הסכום המצטרף מחישוב האותיות לכאורה אין לו כל קשר אל התיבה, מובנה או משמעותה, וכיצד עולה מן התיבה משמעות המספר.

אחד מסוגי הדרש והרמז הנזכרים רבות בש"ס ובמדרשי חז"ל הוא ה"גימטריא". הגימטריא אף נמנית כאחת המידות שהתורה נדרשת בהם, בברייתא דרבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי המונה שלושים ושתיים מידות (הנדפס בסוף מסכת ברכות), שהמידה הכ"ט היא - "בלשון גימטריא". ראה שם שדבר זה נלמד מן הכתוב במלחמת המלכים "שמונה עשר ושלוש מאות", שזה מניין 'אליעזר' (נזכר גם בנדרים לב.).

ואכן מצינו שלמדים במידת הגימטריא כמה וכמה הלכות בתורה. כגון מניין ל"ט אבות מלאכות בשבת, מדכתיב 'אלה הדברים' - (שבת צז:) **תניא רבי אומר, דברים, הדברים, 'אלה' הדברים, אלו שלושים ותשע מלאכות שנאמרו למשה בסיני. רש"י - דברים הדברים אלה הדברים - גבי שבת, דכתיב ב'ויקהל' 'אלה הדברים אשר צוה וגו', דברים - משמע תרין, ה"א - מרבי חד, הא תלת, אלה - בגימטריא תלתין ושש, אלו שלושים ותשע אבות מלאכות כו'.**

וכן נלמדים מספר ימי הנזירות מגימטריא - (תענית יז.) **סתם נזירות שלושים יום, מנלן אמר קרא 'יהיה' בגימטריא תלתין.**

שיעור שמן המשחה נלמד מהכתוב 'יהיה זה לי' (הוריות יא:) **זה בגימטריא י"ב לוגין הוי.** במקום אחר (מנחות פט.) למדו מכאן שכל 'הין' שבתורה הוא י"ב לוג. וכך דרשו (מנחות כא.) שכהנים חייבים במחצית השקל משום שכתוב 'זה יתנו' דהיינו י"ב שבטים. עוד מובא בראשונים בשם מדרש (במדב"ר יח, כא) מקור לשיעור מקווה ארבעים סאה דכתיב - מי השלוח ההולכים 'לאט'.

ועוד נלמדים בגימטריא הרבה עניינים שאינם הלכות, אולם הם עניינים יסודיים בתורה ואגדות חז"ל, כגון - **דרש רבי שמלאי שש מאות ושלוש עשרה מצות נאמרו לו למשה וכו', אמר רב המנונא מאי קרא תורה צוה שית מאה וחד סרי הוי, אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענום** (מכות כג.). ציצית שקולה כנגד כל המצוות (מנחות מג:), תקנת מאה ברכות (במדב"ר יח, כא, טואו"ח סימן מז), מיתה בידי שמים עד בן ששים (מו"ק כח.). ל"ו צדיקים בכל דור (סוכה מה:). השטן אינו מקטרג ביום הכיפורים שכן 'השטן' בגימטריא שס"ד (יומא כ.). ארבע מאות ועשר שנות בית ראשון, דכתיב 'בזאת' יבא אהרן (ויק"ר

מהוראת האות בלשון הקודש. נשים לב, האות המורה על המדבר עצמו היא האות א', כשהאדם מדבר על עצמו הוא אומר 'אעשה' 'אפעל' 'אדבר', כלומר כל עוד הוא מתעסק בתחום המצומצם של עצמו מתבטא הדבר בביטוי הקליל ביותר. לעומת זאת כשהאדם פונה החוצה אל הזולת, הוא משתמש באות הקיצונית שבסוף סדר המילים, האות ת' - 'תעשה' 'תפעל' 'תדבר'. כלומר שמכיון שהוא נזקק לפנות החוצה הוא מגייס את כל עוצמת הביטוי שיש בשפתו.

זהו ההסבר לשורש המילה 'אתה' המורכב בשורשו משני אותיות אלו א' ות', שכן הפניה בנוכח היא יציאה מהא' של האני אל הזולת שהוא ת'.

משהוברר הנושא של סדר האותיות נוכל להבין היטב את המשמעות של הגימטריא. א' הוא בעל ביטוי קל, ב' בעל משקל רב יותר ג' עוד יותר וכן הלאה. זאת אומרת, שמה שא' הוא 1 וב' הוא 2 אינו נובע מסדר האותיות, אלא להיפך, משום שא' הוא בעל ערך משקלי של 1 וב' הוא 2 - לכן א' הוא הראשון וב' הוא השני.

(כמובן שכל אלו הם עניינים עדינים של הרגשה, הנתונים לחכמי לב כחז"ל).

ודוגמא לדבר הוא הרמז שאמרנו בגמרא - (גיטין פח.). צדקה עשה הקב"ה עם ישראל.. עולא אמר שהקדים שתי שנים לנושנתם. וברש"י - היינו צדקה שמיהר להביא הרעה לסוף ח' מאות וחמשים דהיינו ב' שנים קודם ונושנתם, דהיא בגימטריא ח' מאות וחמשים ושתיים, ואם שהו עד ונושנתם, היה מתקיים בהן כי אבוד תאבדון.

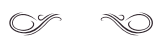
והיינו שלמילת "ונושנתם" יש משקל מסויים לעוצמת ביטויו, והוא נובע מאורך השנים של הנושנות. ואילו היינו באים לבטא מספר שנים נמוך יותר היינו

משתמשים בביטוי קל יותר. ואפשר שאם המילה ישן היתה בעלת משמעות פחות עוצמתית היו משתמשים בה במקום בשין באות יותר קלה.

וכך היא גם הדרשא האמורה של ל"ט מלאכות שבת, כלומר מכך התורה השתמשה כאן במילת 'אלה', ניתן לדרוש שמדובר כאן בקבוצה בעלת משקל מספרי בערך של אותיות אלו. וכך גם בדרשא של נזירות - התוקף של ההיות בנזירות הוא במידה ומשקל של "יהיה". כמובן שהדיוק בדברים עד לאחת, שמשקל התיבה תואם בדיוק כפי הקבלה, נובע מצד הכח האלוקי שבתורה, שגם פרטים אלו נכללים בעומק לשונה.

לפי דברינו הרי לא נוכל לדעת מהגימטריא אלא את עוצמת המשקל של הביטוי, ולא את ערך התוכן שיכול להיות בתחומים שונים. ואכן כאשר נבדוק בחז"ל, נמצא שכל הגימטריאות הנוגעות להלכה הם בדרך זה שמשמשים בערכה של המילה כסכום מספרי, ולא של השוואת מילים שסכום שניהם שווה. ואף בענייני אגדה, הרי מלבד מקומות ספורים, איננו מוצאים שימוש של השוואת מילים בגימטריא.

ונראה שגם במקומות שהשתמשו בגימטריא להשוואת מילים של מושגים ושמות, כוונת הדברים היא שלשני המילים יש אותו משקל ותוקף של ביטוי, אבל לא יתכן לומר שבאו למצוא איזה קשר ושייכות במשמעות המילים עצמם.

שוב מצאנו מקור לדברים בדברי חז"ל (ילקו"ש בראשית רמז א) 'אמר ר' עקיבא אלו עשרים ושנים אותיות שבהן נתנה כל התורה כלה וכו' ובשעה שבקש לבראות את העולם ירדו ועמדו לפני הקב"ה זה

אומר לפניו בי תברא את העולם וזה אומר לפניו בי תברא את העולם, בתחלה נכנס תי"ו לפניו ואמר לפניו רבונו של עולם רצונך שתברא בי את העולם וכו'. ואחרי כולן נכנס ביי"ת ואמר לפניו רבונו של עולם רצונך שתברא בי את העולם שבי אומרים בכל יום ברוך ה' לעולם אמן ואמן. השיב הקב"ה הן ברוך הבא בשם ה', מיד קבלו הקב"ה וברא בו את העולם בבי"ת שנאמר בראשית ברא. ואל"ף כיון שראה את הקב"ה שקבל ממנו לברא את העולם עמד לו לצד אחד ושתק עד שקרא לו הקב"ה ואמר לו אל"ף מפני מה אתה שותק ואין אתה אומר לי כלום. השיב אל"ף ואמר לו רבונו של עולם מפני שאין בי כח לומר לפניך כלום שכל האותיות מחושבים במנין מרובה ואני במנין מועט. ביי"ת בשתיים גימ"ל בשלשה וכן כולם ואני באחד. השיב הקב"ה ואמר לו אל"ף אל תתירא שאתה ראש לכולן כמלך. אתה אחד ואני אחד והתורה אחת שאני עתיד ליתן בך לעמי ישראל שנאמר אנכי ה' אל-היך'. [מקורם של דברי הילקוט זה הוא במדרש הקדום 'אותיות דרבי עקיבא' אשר יצאו לאור עולם על ידי זקני הגרש"א ורטהיימר זצ"ל בספר 'בתי מדרשות', ושם מופיע במפורט המשא ומתן עם כל האותיות].

מלשון המדרש 'שכל האותיות מחושבים במניין מרובה' אנו למדים שהמניין שבו מחושבים האותיות אינו דבר מקרי כתוצאה מסדר האותיות, אלא זה דבר מהותי באות עצמה, **ולהיפך, הסדר נובע ממשקל החישוב של האות..**

גם עצם הדבר שאות תי"ו נכנסה תחילה, ובי"ת ואל"ף אחרונים, ולא להיפך, מוכיח שיש חשיבות יתירה לאותיות האחרונות, שמחמת כן סברו שראוי לברוא דווקא בהן את העולם. ולפי דברינו ההסבר הוא ברור שכן אלו האותיות המבטאות את המשקל הרב ביותר של ביטוי.

"התחברות"

עלון לחידושי תורה בהלכה ומקרא ורעיונות בהשקפה ובמחשבת היהדות

מאשר חנני השי"ת - יחיאל משה ורטהיימר

לקבלת העלון ולהערות: 123cavana@gmail.com

מפעלות

בית המדרש "טוב לבב"

לשמו ולזכרו וברוחו

של הגאון רבי לייב מינצברג זצ"ל בעל "בן מלך".